

УДК 261.7

С. О. Шкіль
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Національного університету
біоресурсів і природокористування України

КРИТИКА «ГАВАНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ» ПАТРІАРХА КИРИЛА ТА ПАПИ ФРАНЦИСКА В УКРАЇНСЬКОМУ РЕЛІГІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Постановка проблеми. Перша за більш ніж тисячолітню історію християнства на теренах сучасної Росії зустріч між предстоятелем російського православ'я та верховним римським первосвященником залишила гучний резонанс у міжнародному інформаційному просторі. Особливо гучним цей резонанс був у Росії, де за останні роки інформаційне піднесення будь-яких зовнішніх успіхів, у тому числі і дипломатичних, стало невід'ємною частиною державної ідеології. Несподівано значною виявилася і реакція українського релігійного середовища переважно завдяки несподівано різкій критиці ряду положень спільної заяви папи і патріарха з боку УГКЦ. Для релігієзнавства постає проблема співставлення спільної заяви папи і патріарха, з одного боку, та критичних оцінок цієї заяви, з іншого боку. Зрозуміти особливості герменевтичної позиції УГКЦ відносно «Гаванського документа» можливо також при співставленні з реакцією УПЦ КП. Додаткову перспективу дає тлумачення спільної декларації папи і патріарха священниками УПЦ МП, які стоять на українофільських позиціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на специфіку матеріалу, який є предметом вивчення, видається необхідним використати методологію, що полягає в детальному дослідженні сучасного релігійного дискурсу: аналізі публікацій релігійної та світської періодики, промов, інтерв'ю та статей провідних релігійних діячів тощо. У рамках дослідження специфіки сучасної російської православної традиції подібну методологію використовували провідні російські та українські релігієзнавці: Микола Мітрохін, Сергій Філатов, Юрій Чорноморець. Спираючись на праці зазначених дослідників, ми проаналізуємо ряд текстів, на основі яких виявимо характерні особливості сприйняття зустрічі патріарха Кирила та папи Франциска в українському релігійному просторі.

Метою статті є дослідження специфіки сприйняття зустрічі папи Франциска та патріарха Кирила в Гавані та прийнятої на зустрічі спільної заяви за допомогою аналізу українського релігійного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безпрецедентність події, що відбулася 12 лютого 2016 року в місті Гавана, може якнайкраще бути проілюстрована значним резонансом в інформаційному просторі. Перша за майже тисячу років розділеного існування Східної та Західної гілок християнської церкви зустріч між Московським патріархом та Римським папою нарешті відбулася. Факт ажіотажу, що відбувався довкола цієї на перший погляд формальної події, наочно ілюстрований тріумфальним тоном заголовків статей у російськомовній пресі та назвами аналітичних програм російського телебачення, присвячених «Гаванській зустрічі». Так, провідна російська телевізійна компанія НТВ випустила присвячену зазначеній події програму під назвою «Зустріч тисячоліття» [4]. У свою чергу, головне федеральне медіа «Перший канал» використало більш стримані епітети, назвавши зустріч «історичною» [17]. Особливої уваги заслуговує Спільна Заява, підписана в результаті заходу патріархом Кирилом та папою Франциском. Цей документ є яскравим прикладом нетипової для РПЦ риторики, ключовими елементами якої є толерантність по відношенню до католиків, призови до спільного реагування на виклики сучасності, прагнення до пошуку спільного християнського коріння обох церков. Значна частина Документа акцентує увагу на найважливіших проблемах сьогодення, таких як війна, несправедливість, криза традиційної родини. В тексті Спільної Заяви відчувається наявність консенсусу

з питань, які лідери двох церков обговорювали протягом «Гаванської зустрічі». В той же час окремі пункти Декларації викликають суперечливе враження, особливо ті, в яких розглянуто українську тематику: проблемну для православно-католицьких відносин тему Унії та не менш проблемну тему збройного конфлікту на Сході України. Зазначені пункти визвали жваву реакцію українського релігійного суспільства, особливо серед представників церков, що будують власну ідентичність на протиставленні Москві.

Спроби провести зустріч між предстоятелем РПЦ і Римським папою робилися неодноразово. Щоразу вони натикалися на значну протидію з боку Москви, яка традиційно використовувала цілий ряд доволі суперечливих мотивів. Серед причин, через які зустріч понтифіка та патріарха не могла відбутися, називали факт наявності прозелітизму католиків на «канонічних територіях» московського патріархату, суттєво роздутий Москвою конфлікт довкола приходів на Західній Україні, несанкціонований Москвою приїзд до України папи Івана Павла II влітку 2001 року [11]. Серед більш вагомих факторів, що спонукали патріархію уникати контакту з вищим ієрархом РКЦ, дослідники відзначали внутрішні процеси в російському православ'ї, пов'язані насамперед зі значним впливом фундаменталістично налаштованих кіл на патріархію та широкий церковний загал, антизахідний та антиліберальний курс РПЦ [10, с. 434].

Очільники РПЦ послідовно ігнорували будь-які пропозиції Ватикану протягом більш ніж 20 років, аж раптом на початку 2016 року в російськомовному інформаційному просторі з'явилася новина про те, що зустріч між папою Франциском і патріархом Кирилом все ж таки відбудеться. Ця інформація одразу ж викликала більше запитань, ніж відповідей. Неоднозначним виглядало все: від раптовості оприлюднення повідомлення про майбутню зустріч до місця проведення заходу. Текст спільної заяви, підписаної по результату «Гаванської зустрічі», дає змогу зрозуміти мотиви вибору місця проведення заходу: «Наша братня зустріч відбулася на Кубі, на перехресті між Північчю та Півднем, між Сходом та Заходом. З цього острова, символу надії «Нового світу» та драматичних подій історії XX сторіччя, звертаємо наше слово до всіх народів Латинської Америки та всіх інших континентів. Зустрічаючись далеко від давніх суперечок «Старого Світу», особливо сильно відчуваємо необхідність співпраці між католиками та православними, покликаними смиренно та шанобливо дати світові звіт про нашу надію (1 Пт. 3,15)» [16].

З огляду на згадку Спільної Заяви, яку підписали ієрархи в Гавані, необхідно зробити невеликий відступ і приділити певну увагу головним особливостям цього тексту. Дослідження матеріалу Спільної Заяви дасть змогу краще зрозуміти специфіку реакції на зазначений документ в інформаційному просторі РПЦ. Умовно можна виділити дві групи особливостей цього документа: суто стилістичні та змістовні. Розглядаючи перший тип особливостей Заяви, слід зазначити, що увага насамперед звертається на нехарактерне для РПЦ стилістичне оформлення тексту. Цей факт привернув увагу цілого ряду коментаторів з числа православних лібералів, зокрема Андрія Десницького [5] й Ольги Седакової [13]. У тексті Спільної Заяви геть відсутні складні формалізовані звороти ділового мовлення, характерні для текстів патріархії, та звичні ідеологічні кліше на кшталт «традиційних цінностей», «цивілізаційного вибору» тощо. Натомість мова Спільної Заяви виглядає легкою, оптимістичною та невимушеною, однаково зрозумілою

як православним, так і католицьким читачам різних рівнів обізнаності. Друге, на що особливо звертається увага під час читання документа, – це використання «позитивної лексики». Прикладом такого роду лексики є використання терміна «брати» стосовно патріарха та папи в тексті Заяви. Останній факт взагалі виглядає геть незвичайним на тлі характерної для сучасної РПЦ антикатолицької риторики, популярної протягом останніх 25 років.

Змістовні особливості Спільної Заяви постають дещо більш передбачуваними: відчувається наявність клопіткої підготовчої роботи. Центральною лінією документа подається ідея єдності РПЦ і РКЦ перед викликами сучасності, відкритість до діалогу, пам'ять про спільне історичне минуле та необхідність подолання протиріч. Формування спільної заяви виважені, подекуди занадто нейтральні, але водночас прийнятні для обох сторін. Останній факт прямо засвідчує наявність певного консенсусу у формулюваннях під час розробки документів. Проте присутні й достатньо неоднозначні формулювання, особливо в пунктах з 25 по 27, в яких йдеться про проблемне для обох церков питання унії та поточні політичні події в Україні. Звісно, що в Заяві порушена суперечлива тема «католицького прозелітизму» на «канонічних територіях» Московського патріархату, яка багато років сильно хвилювала Кирила та керівництво РПЦ. «Православні та католики об'єднані не лише спільним Переданням Церкви першого тисячоріччя, але також місією проповідувати Христове Євангеліє в сучасному світі. Ця місія включає взаємну пошану між членами християнських спільнот і виключає будь-які форми прозелітизму. Ми не конкуренти, а – брати, і цим поняттям повинні керуватися всі наші дії – взаємні та звернені на зовнішній світ. Закликаємо католиків і православних усіх країн навчитися жити разом у мирі та любові, мати «ті самі почуття одні до одних» (Рим. 15:5)», – йдеться в Заяві [16].

Окремою темою в документі, підписаному в Гавані, є тема традиціоналізму та спільного реагування на виклик сучасності. Ці теми, мабуть, є найбільш актуальними для обох ієрархів, адже обидва первосвященники, незважаючи на суттєві розбіжності в погляді на концепції прав людини, мають спільне бачення такої важливої для розуміння «традиційних цінностей» категорії, як родина. Так, у пункті 19 прямо зазначається, що православні та католики поділяють ту саму концепцію родини і покликані свідчити, що вона є шляхом до святості, а в 20 пункті зроблене важливе уточнення, що обидві церкви бачать родину виключно як «вільний та вірний акт любові між чоловіком і жінкою» [16]. Останнє уточнення є особливо важливим на тлі актуальної в сучасному Західному суспільстві дискусії щодо доречності одностатевих шлюбів. Ця проблема привертає значну увагу в багатьох країнах світу, у тому числі й у Росії, де приставлення одностатевих шлюбів традиційній родині перетворилося на частину державної ідеології, на якій вибудовується сучасна версія російського ідеологічного міфу про «бездуховний Захід». Слід відзначити, що блок питань, пов'язаних із етикою, взагалі виглядає найбільш гармонійним і виваженим: виникає відчуття повного консенсусу між православними та католиками з цього питання.

Останньою важливою темою Спільної Заяви, на яку необхідно звернути увагу, є тема глобалізації. Тут також спостерігається певний консенсус, хоча й не такий однозначний, як в питаннях етики. «Людська цивілізація увійшла в період епохальних змін. Наше християнське сумління та наша душпастирська відповідальність не дають нам права залишатися інертними перед обличчям викликів, які вимагають спільної відповіді», – йдеться в заяві [16]. Кирило та Франциск закликають своїх послідовників шукати спільні шляхи протидії цим викликам, незважаючи на релігійні розбіжності. Серед викликів, на які ієрархи найактивніше звертають увагу, вказані збройні конфлікти, релігійні та етнічні переслідування. Саме в цьому блоці питань активно обговорюється проблематика, пов'язана зі збройним конфліктом на Сході України. Звісно, обговорюючи таке проблемне питання, обидва лідери релігійних громад не могли

оминути політичної кон'юнктури. У певній мірі саме вплив політичного контексту, у якому відбувалася «Гаванська Зустріч», і змінив специфіку формулювання окремих пунктів Спільної Заяви. Для того щоб краще зрозуміти особливості сприйняття цих пунктів в інформаційному просторі РПЦ, необхідно зробити невеликий екскурс у політичний контекст, що супроводжував зустріч двох ієрархів.

Говорячи про політичну складову контексту «Гаванської зустрічі», необхідно констатувати, що на момент її проведення Росія знаходилася в майже повній політичній ізоляції з боку країн Заходу, до того ж обтяженій економічними санкціями. Конфлікт з передовими західними країнами актуалізувався разом із українськими революційними подіями, під час яких Росія активно підтримувала режим Віктора Януковича, вступивши у відкриту інформаційну конфронтацію з міжнародним співтовариством, яке висловлювало власну підтримку українським проєвропейським політичним силам. По мірі розвитку українських подій зростає і рівень напруги у відносинах між Росією та передовими західними країнами. Певною кульмінацією цього стала анексія Криму та початок збройного конфлікту на Донбасі, у якому Росія виступила країною-агресором. Факт кричущого порушення міжнародних правових норм з боку РФ призвів до видалення країни з міжнародного політичного форуму «G-8», що стало остаточною точкою неповернення у відносинах Росії та Заходу [2].

Враховуючи зазначені факти, можна стверджувати, що «Гавана» стала своєрідною спробою руху назустріч між Росією та Заходом, зробленою в сфері релігійних відносин. Необхідно вказати, що використання релігійних заходів і форумів задля реалізації власних зовнішньополітичних інтересів не є новаторством поточного політичного режиму РФ. Експлуатація церковної дипломатії в рамках зовнішньої політики – винахід радянських часів. Серед дослідників історії РПЦ є популярною думка про те, що своїм заснуванням Відділ Зовнішніх Церковних Зносин, що виконує функції міністерства закордонних справ РПЦ, зобов'язаний необхідності демонструвати перед Західними країнами факт наявності свободи православної церкви в СРСР. Добровільно-примусовий характер такого роду зовнішньополітичної діяльності РПЦ яскраво ілюструється фактом вступу консервативної та вороже налаштованої по відношенню до екуменізму РПЦ до Всесвітньої ради церков [19, с. 197].

До того ж Кремль традиційно з радянських часів сприймав Ватикан як потужну міжнародну політичну силу, яка мала значний вплив на мільйони віруючих. Важливість комунікації зі Святим Престолом для керівництва РФ наглядно ілюструється й зустріччю папи Франциска та Президента РФ Володимира Путіна у період кульмінації загострення відносин між Росією та Заходом, влітку 2015 року [15]. З огляду на це зустріч папи та патріарха в самий розпал політичної кризи мала на меті важливий політичний меседж – демонстрацію неабсолютного характеру політичної ізоляції, до якої потрапила Росія внаслідок проваджуваної нею агресивної політики.

Наявність прихованого політичного послання у зазначеній зустрічі помітив і авторитетний російський проповідник диякон Андрій Кураєв. В інтерв'ю російському виданню «Собеседник» він відзначив: «Вважаю, тим, що реально обговорювалося ті дві години, швидше за все, були якісь дипломатичні ініціативи нашого президента. Нещодавно Римський Папа допоміг Кубі вийти з режиму санкцій та ізоляції. Можливо, тепер його попросили зробити аналогічну місію і для Росії» [8]. Схожу точку зору висловив і відомий дослідник російського православ'я Микола Мітрохін, який вказав і на внутрішньополітичний меседж зустрічі. «Кирило, зрозуміло, отримав від зустрічі свою користь. Він не тільки виконав доручення російського керівництва, але і добре провів час на чужій «канонічній території», побачив приємні для себе слова про Україну в тексті підсумкової декларації, зумів вставити в неї багато інших тем, що просуваються Московською патріархією (Близький Схід, підтримка традиційної сім'ї, м'яке засудження гей-шлюбів і біотехнологій тощо)», – зазначає дослідник [9].

Усередині церковного дискурсу спостерігалася протилежна динаміка: більшість коментаторів досліджуваної події акцентували увагу на суто релігійному (богословському, або релігійно-політичному, церковному) контексті «Гаванської зустрічі». Не буде зайвим відзначити, що всередині церкви, як і всередині будь-якої іншої соціальної групи зі значним історичним досвідом, формується власна міфологія та традиції, характерні для кожної з внутрішніх соціальних груп. Ці фактори значною мірою впливають на процес сприйняття тієї чи іншої інформації, що надходить ззовні, адже вона обов'язково стикається з внутрішніми міфами та традиціями замкненого церковного середовища.

Влаштувавши зустріч на такому високому рівні, чиновники патріархії на чолі з самим Кирилом навряд чи навіть подумали б спитати дозволу у фундаменталістів (враховуючи факт задалегідь ангажованої відповіді), але риторика в дусі «віруючих не спитали» раптово віднайшла резонансний відгук у занадто неочікуваному місці. Голоси «ображених» несподівано пролунали на західній периферії володіння патріарха Кирила – на Буковині. Наприкінці березня 2016 року Банченський єпископ Лонгін (Жар), вікарій Чернівецької єпархії, колишньої кафедри київського митрополита Онуфрія (Везезовського) публічно звинуватив патріарха Кирила у «відступі від православ'я» [3]. Слід зазначити, що вказаний єпископ має доволі одіозну репутацію: широким загалом він став відомий влітку 2014 року, коли під час проповіді, витриманої в есхатологічному дусі, призивав не брати участь в антитерористичній операції на Сході України та називав тодішню українську владу «проклятою» [7]. Під час виступу Лонгін заявив: «Без Собору, узгодження з Собором, ніхто не мав права їхати зустрічатися з Папою Римським. Вони могли зустрічатися десь в кафе пити чай. Але вирішувати питання Церкви одна людина ніколи не має права. Підписання на Кубі декларації – це зрада, погнання православної віри. І для мене особисто ці 30 пунктів (Декларація – С. Ш.), є 30 срібними Юди... Ця декларація про легалізацію вчення антихриста, підписана в аеропорту богохульно і брехливо, повстає на істину Христову і саме тому ми відкидаємо декларацію, яка несе в собі дух відступництва та спокуси для наших православних християн» [3]. Слід також відзначити, що як результат власних заяв буремний єпископ запропонував не поминати патріарха Кирила під час літургії. «Ми молимося за святішого Патріарха Кирила і брати наші моляться, і ви повинні молитися, але поминати на Літургії я не можу, бо не знаю, хто православний, хто католик, хто еретик», – заявив Лонгін [3].

Звісно, що подібних заяв в бік патріарха можна уникати, коли вони звучать з боку рядового духовенства та радикально налаштованих маргіналів, але преосвященний Лонгін, незважаючи на вікарійний статус, має сан єпископа, ще й в такому стратегічно важливому для РПЦ регіоні, як Буковина. Як наслідок, патріархія не забарилася з відповіддю: на провідному інформаційному ресурсі РПЦ було опубліковано офіційне роз'яснення працівниками ВЗЦЗ результатів «Гаванської зустрічі». В рамках цього документа детально роз'яснювались причини, обставини та наслідки зустрічі між двома ієрархами та специфіка підписаної ними Спільної Заяви. Звісно, що «роз'яснення» ґрунтувалося на засадах формального розуміння досліджуваної події, називаючи головними причинами зустрічі патріарха Кирила та папи Франциска проблеми утисків християн на Близькому Сході, збереження традиційних цінностей і протидію збройним конфліктам, у тому числі й конфлікту на Сході України [14]. Очевидно, що названі в «роз'ясненні» мотиви – певна квінтесенція всього, що обговорювали Франциск і Кирило, мінус політична та релігійна кон'юнктура. Проте важливим залишається факт публікації роз'яснень з боку ВЗЦЗ, що може свідчити лише про одне: керівництво РПЦ і досі рахується з впливом фундаменталістів на певні сегменти церковного середовища. Водночас, за зауваженням Миколи Мітрохіна, сам факт проведення «Гаванської зустрічі» яскраво засвідчує те, що фундаменталісти значно втратили власні позиції і вже не впливають на загальноцерковний дискурс [9].

Особливо критичною була реакція духовенства церков, що будують власну ідентичність на протиставленні себе Москві. Особливо значущою виглядає заява предстоятеля УГКЦ Святослава (Шевчука), який висловив свою солідарність зі значною частиною українських греко-католиків, обурених Спільною Заявою ієрархів [1]. Святослав відзначив і факт значної політизації зустрічі з боку Москви, вказавши, що, на відміну від папи Франциска, який говорив про молитву, хрещення та присутність Святого Духа, патріарх Кирило акцентував увагу на суто політичному контексті. Особливо суперечливою з точки зору українських греко-католиків виглядає 25 пункт Спільної Заяви, у якому обговорюється проблемне для православно-католицьких відносин питання унії. «Сподіваємося, що наша зустріч зможе зробити вклад у примирення між греко-католиками і православними там, де існує напруження. Сьогодні очевидно, що метод «уніатизму», притаманний минулому, у значенні приєднання однієї спільноти до іншої, відриваючи її від своєї Церкви, не є способом, що дає змогу відновити єдність. Однак, християнські спільноти, що з'явилися в таких історичних обставинах, мають право існувати та здійснювати все те, що є необхідним для задоволення духовних потреб своїх вірних, одночасно прагнучи жити в мирі зі своїми сусідами. Православні та греко-католики потребують примиритися та віднайти взаємоприйнятні форми співжиття», – йдеться в Спільній Заяві [16].

Саме ці слова спричинили негативну реакцію з боку українських греко-католиків і вплинули на процес поширення в середовищі УГКЦ різко негативного ставлення до подій в Гавані. «Завжди, говорячи про відмову від «уніатизму» як методу поєднання Церков, Москва вимагала від Ватикану майже заборону на наше існування та обмеження нашої діяльності. Навіть більше, цю вимогу в ультимативному порядку ставили як умову для можливості самої зустрічі Папи та Патріарха. Колись нас звинувачували в «експансії на канонічній території Московського Патріархату», а тепер за нами визнають право опікуватися нашими вірними всюди, де вони цього потребують», – зазначив Святослав (Шевчук) [1]. Також Святослав відзначив і суперечливий характер пункту Спільної Заяви, у якому йдеться про збройний конфлікт на сході України, вказавши, що риторика РПЦ наслідує пропагандистську лінію Кремля, яка зображає бойові дії за участю Росії як внутрішній «громадянський конфлікт». Проте верховний архієпископ вказав і на позитивні сторони Спільної Заяви, зауваживши, що підписання цього документа певною мірою легітимізує положення греко-католиків на підконтрольних Росії територіях, у тому числі й у самій РФ [1].

Представники українських православних церков також прокоментували зустріч і спільну заяву. Найбільш резонансними були заяви представників невідконтрольного Московського Київського патріархату. Звісно, що головний акцент послідовники цієї української церкви зробили на пункти 25, 26 та 27, у яких йдеться про католицько-православні відносини в Україні та збройний конфлікт на Донбасі. Як заявили в прес-центрі Київського патріархату, зазначені пункти Спільної Заяви пройняті духом гірших зразків світської дипломатії, сповнені двозначних натяків, необ'єктивних оцінок та безпідставних тверджень [18]. Більш оптимістичними були оцінки ліберально та проукраїнськи налаштованих священників підконтрольної Кирилу Української православної церкви. Так, відомий православний священник і публіцист протоієрей Богдан Огульчанський оцінив «Гаванську зустріч» здебільш негативною по відношенню до українського контексту, але відзначив, що пункти, зміст яких спричинив описану вище дискусію, можна розглянути як намагання Московського патріархату відсторонитися від антиукраїнської діяльності духовенства на території «ДНР» та «ЛНР» [12]. Інший відомий український теолог і публіцист протоієрей Андрій Дудченко також звернув увагу на зазначені вище пункти спільної заяви, але, на його думку, головним меседжем патріарха Кирила в рамках «Гаванської зустрічі» стало не обговорення конфлікту на сході Украї-

ни та проблем, пов'язаних зі співіснуванням православних та греко-католиків, а намагання предстоятеля РПЦ заявити про статус «голови православного світу», що є особливо важливим напередодні Всеправославного собору [6].

Висновки. В цілому можна відзначити, що українське релігійне суспільство, за винятком радикально налаштованих фундаменталістів, сприйняло факт зустрічі патріарха Кирила та папи Франциска здебільш нейтрально. Звісно, що пункти Спільної Заяви, які стосувалися українського релігійно-політичного контексту, викликали певну суспільну дискусію. Але, на відміну від російського релігійного дискурсу, де ставлення до «Гаванської зустрічі» було обумовленим ідеологічною орієнтацією певних релігійних груп та загальною ангажованістю публічного інформаційного простору, оцінки представників українського релігійного середовища виглядають напрощуд стриманими та послідовними. Слід констатувати, що така реакція демонструє здебільш позитивну динаміку розвитку українського інформаційного простору. Залишається сподіватися, що досягнуті в Гавані домовленості між патріархом Кирилом та папою Франциском матимуть також позитивний вплив на подальший розвиток релігійного дискурсу на всьому просторі православно-католицьких відносин.

Література

1. Блаженніший Святослав. Зустріч, яка не відбулася? // Інформаційний ресурс УГКЦ. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://news.ugcc.ua/interview/zustr%D1%96ch_yaka_ne_v%D1%96dbulasya__blazhenn%D1%96shiy_svyatoslav_75960.html.
2. Братерский А. Членство России в «большой восьмерке» приостановлено / А. Братерский // Газета. ru. – 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gazeta.ru/politics/2014/03/25_a_5963289.shtml.
3. В УПЦ (МП) бунт: єпископ Лонгин (Жар) обвиняє патріарха Кирила в оступничестве от православия // Релігійно-інформаційна служба України. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ru/index/all_news/orthodox/uoc/62941.
4. Встреча тысячелетия: РПЦ и Ватикан объединились перед лицом общей беды // НТВ. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ntv.ru/novosti/1605399>.
5. Десницький А. Выйти из гетто / А. Десницький // Газета. ru. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gazeta.ru/comments/column/desnitsky/8075885.shtml>.
6. Дудченко А. Встреча патриарха и папы: странное послевкусие / А. Дудченко // Киевская Русь. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kiev-orthodox.org/site/events/6093>.
7. Єпископ УПЦ із оточення митрополита Онуфрія проклинає владу України, Запад і Америку // Релігія в Україні. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.religion.in.ua/news/vazhlyvo/26867-episkop-upc-iz-okruzheniya-mitropolita-onufriya-proklinaet-vlast-ukrainy-zapad-i-ameriku.html>.
8. Кураев А. Папа переиграл Патриарха / А. Кураев // Собеседник. ru. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sobesednik.ru/obshchestvo/20160215-andrey-kuraev-papareigral-patriarha>.
9. Митрохин Н. Встретились два святейства / Н. Митрохин // Грани. ru. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://grani.ru/opinion/mitrokhin/m.248669.html>.
10. Митрохин Н. Русская православная церковь современное состояние и актуальные проблемы / Н. Митрохин. – М. : Новое литературное обозрение, 2004. – 648 с.
11. Московский Патриархат ждет от Ватикана конкретных решений по проблемам прозелитизма и экспансии греко-католиков // Седмица. ru. – 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sedmitza.ru/text/297437.html>.
12. Огульчанський Б. Ще один погляд на зустріч в Гавані / Б. Огульчанський // Киевская Русь. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kiev-orthodox.org/site/events/6105>.
13. Ольга Седакова о совместном заявлении Патриарха и Папы // pravmir. ru. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://www.pravmir.ru/olga-sedakova-o-sovmestnom-zayavlenii-patriarha-i-papy>.

14. Опубликовано разъяснение ОВЦС в связи с обращениями по поводу встречи патриарха Кирилла и папы Франциска // Православие. Ru. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravoslavie.ru/92514.html>.
15. СМИ рассказали о подробностях встречи Путина с папой римским // РБК. – 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbc.ru/rbcfreenews/55794b489a794757fad816a8>.
16. Совместное заявление Папы Римского Франциска и Святейшего Патриарха Кирилла // Официальный сайт Московской патриархии. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.patriarchia.ru/db/text/4372074.html>.
17. Состоялась историческая встреча Патриарха Московского и всея Руси Кирилла и Папы Римского Франциска // Первый канал. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.1tv.ru/news/2016/02/13/1505-sostoyalas_istoricheskaya_vstrecha_patriarha_moskovskogo_i_vseya_rusi_kirilla_i_papy_rimskogo_frantsiska.
18. Щодо Гаванської Декларації // Прес-центр Київської Патріархії. – 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cerkva.info/en/publications/articles/8094-habana-decl.html>
19. Штриккер Г. Русская Православная Церковь в советское время / Г. Штриккер. – М. : ПроPILEI, 1995. – 400 с.

Анотація

Шкіль С. О. Критика «Гаванської декларації» патріарха Кирила та папи Франциска в українському релігійному середовищі. – Стаття.

У статті здійснюється релігієзнавчий аналіз актуальних для України положень «Гаванської декларації», досліджується реакція представників УГКЦ, УПЦ КП та УПЦ МП на цей документ. Виявлено, що спільна заява папи Франциска і патріарха Кирила є значним кроком для РПЦ, оскільки на зміну агресивній антизахідній риториці пропонує поміркований дискурс гуманістичного та екуменічного християнства. Ця риторика «Гаванської декларації» була позитивно оцінена УПЦ КП і УПЦ МП. Засудження унії як засобу єднання та неоднозначна оцінка війни на сході України викликали різку критику представників УГКЦ. В ході дискусії ця критична оцінка «Гаванської декларації» була підтримана релігійним та світським громадянським суспільством України.

Ключові слова: православ'я, католицтво, екуменізм, патріарх Кирило, папа Франциск, Українська Греко-Католицька Церква.

Аннотация

Шкіль С. А. Критика «Гаванской декларации» патриарха Кирилла и папы Франциска в украинской религиозной среде. – Статья.

В статье осуществляется религиоведческий анализ актуальных для Украины положений «Гаванской декларации», исследуется реакция представителей УГКЦ, УПЦ КП и УПЦ МП на этот документ. Выявлено, что совместное заявление папы Франциска и патриарха Кирилла является значительным шагом для РПЦ, поскольку на смену агрессивной антизападной риторике предлагает умеренный дискурс гуманистического и экуменического христианства. Эта риторика «Гаванской декларации» была положительно оценена УПЦ КП и УПЦ МП. Осуждение унии как средства объединения и неоднозначная оценка войны на востоке Украины вызвали резкую критику представителей УГКЦ. В ходе дискуссии эта критическая оценка «Гаванской декларации» была поддержана религиозным и светским обществом Украины.

Ключевые слова: православие, католичество, экуменизм, патриарх Кирилл, папа Франциск, Украинская Греко-Католическая Церковь.

Summary

Shkil S. O. Criticism of «Havana Declaration» Patriarch Kirill and Pope Francis in Ukrainian religious environment. – Article.

In the article the religious analysis relevant to the provisions of Ukraine «Havana Declaration», examines the reaction of representatives of the UGCC, UOC MP and UOC MP in this

document. Revealed that the joint statement of Pope Francis and Patriarch Kirill is a significant step for the ROC as to change the aggressive anti-Western rhetoric suggests moderate discourse humanistic and ecumenical Christianity. This rhetoric «Havana Declaration» was positively evaluated UOC KP and UOC MP. Condemnation of the Union as a means of unity and

ambiguous assessment of the war in eastern Ukraine has drawn criticism representatives of the UGCC. During this discussion, critical assessment «Havana Declaration» was supported by religious and secular civil society in Ukraine.

Key words: Orthodoxy, Catholicism, ecumenism, Patriarch, Pope Francis, Ukrainian Greek-Catholic Church.